

Poate că sînt mai puţin idealist decît în adolescenţă, dar nu pot înţelege indignarea celor care comentează răuvoitor declaraţiile laureaţilor români de la competiţiile internaţionale de matematică sau informatică. Beneficiari ai unor burse în străinătate, cei mai mulţi au declarat că nu au de gînd să se întoarcă în ţară. Practic, îşi trădează patria pentru pîinea amară (şi pufoasă) a străinătăţii. Astfel americanii şi, în general, occidentalii au arătat încă o dată ce sînt cu adevărat: nişte hoţi de creiere, incapabili să facă ceva fără inteligenţa românilor şi a altor genii din ţările sărace. Dar lucrurile nu stau chiar aşa. În Statele Unite, ignorarea elementului etnic sau naţional este subînţeleasă; cei de acolo preferă să ia în calcul talentul, eficienţa şi inteligenţa, fiindcă acestea sînt elementele care pot aduce profit (economic, cultural etc.), nu apartenenţa la un neam sau altul. Este o formă de democraţie pe care încă ne vine greu s-o înţelegem, dar care a făcut ca mulţi profesori de valoare de la universităţile româneşti să-şi găsească loc (şi satisfacţii profesionale) acolo, peste ocean. (În paranteză fie spus, îmi amintesc că prin 1990-1991 s-au găsit astfel de oameni, plecaţi din ţară înainte de 1989, care au dorit să predea în universităţile româneşti. Li s-a dat de înţeles, fără prea multe politeţuri, că nu e nevoie de ei. Ar fi periclitat poziţia celor aflaţi la posturile lor de zeci de ani.) Populaţia Statelor Unite este constituită în proporţie de peste 95% din imigranţi sau urmaşi ai imigranţilor. Într-un spaţiu împrăştiat permanent cu indivizi gata să-şi ia viaţa de la capăt, libertatea individului şi sistemul meritocratic asigură vitalitatea unui stat care are mare grijă de cetăţenii săi. În ceea ce-i priveşte pe indivizii de excepţie

implicați în „exodul creierelor“, lucrurile stau și mai simplu. În Europa Occidentală sau în Statele Unite acești oameni vor avea șansa să studieze în condiții la care aici nici n-ar putea visa. E în joc reușita (sau ratarea) lor profesională. Cine ar renunța la o asemenea șansă în schimbul unor promisiuni vagi și rezervate, pline de „dacă“ și „atunci când“?

La începutul deceniului al treilea din secolul trecut, imediat după Marea Unire, Nicolae Iorga, savant de geniu, politician deopotrivă, a făcut un tur prin Statele Unite, convingându-i pe emigranții noștri să se întoarcă în România, devenită România Mare. „Acasă toți! Vă găsim loc de muncă; nu vă pierdeți printre străini!“ clama el. Dar, dincolo de promisiunile sale, istoria a decis altfel: România a suferit de pe urma crizei economice, a guvernării legionare, a dictaturii regale și militare, a războiului și comunismului. Între 1931 și 1932, în timpul unei guvernări avându-l chiar pe Nicolae Iorga prim-ministru și ministru al Instrucțiunii Publice, „încasările statului sînt tot mai reduse... salariile funcționarilor publici, în multe regiuni, nu se pot plăti decît cu întîrzieri, uneori de luni de zile“. Același Iorga, care cu cîțiva ani în urmă îi chema pe români acasă, ca să le ofere de lucru, le spune acum producătorilor agricoli îndatorați la bănci, care vin să i se plîngă că nu știu ce să mai facă: „În cazul acesta, aruncați-vă în mare“¹. Și-așa mi-am amintit de un comentariu al unui venerabil cadru universitar la adresa unui tînăr preparator plecat la doctorat în Franța: „Las' că vine el înapoi! O să-i dau niște ore să se sature... Să pună osu'

1. Citate preluate din Constantin C. Giurescu, *Amin-tiri - I*, Editura Sport-Turism, București, 1976, p. 279.

la treabă și să-i iasă Parisu' din cap!" Tînărul nu s-a mai întors. Evident, nu din acest motiv.

Atunci cînd judecăm clișeele comportamentale care ghidează o societate, n-ar trebui să ignorăm bancurile, fiindcă ele reflectă mentalitatea unei comunități. Dincolo de efectul umoristic, poate ar trebui să ne pună pe gînduri faptul că, cică, într-o zi dracii din iad se adunaseră la o pauza de țigară, iar responsabilii de la cazane se plîngeau unul altuia care mai de care: „Of, toată ziua cu ochii pe ei! Se cațără, se urcă unii peste alții, gata-gata să iasă afară! Îi pocnesc cu linguroiul, dar degeaba: mereu o iau de la capăt. Amară viață am apucat...” Doar un drăcușor stătea în colțul grotei și zîmbea. „Tu ce-ai de zîmbești?” îl întreabă un coleg. „Păi, eu n-am nici o treabă, toată ziua dorm.” „Cum așa?” se miră ceilalți draci. „Eu am grijă de cazanul cu români.” „Și?” „Lucru mare: cum dă unul să iasă afară, se strîng ceilalți și-l trag de picioare în jos.” Cum altfel să judec comentariul unui cetățean de pe stradă: „Uite că ăștia toți se duce cu burse în străinătate și nu le mai pasă de țărișoara lor!”?

Chiar așa: degeaba e deștepti românii, dacă la 'telectualii nu le pasă de țara lor. Săracă țară săracă... Brîncuși, Ionesco, Mircea Eliade, George Enescu sau – ca să revenim la timpurile noastre – Andrei Șerban, Dorin Tudoran, Matei Călinescu, Toma Pavel și alți artiști sau profesori plecați să predea la universități din străinătate (ca să nu mai vorbim de tinerii care abia acum încep să se afirme) au fugit cu toții. Au refuzat să mănînce pîinea de acasă și să plece spinarea cu eleganță, să se prefacă surzi cînd li se spunea că munca lor nu valorează nimic, să mulțumească slugarnic pentru o slujbă cu care abia și-ar duce zilele, eventual într-un laborator cu aparatură din 1950.

Sumele alocate de la bugetul României pentru cultură, cercetare sau învățămînt arată mai bine decît orice cît preț se pune pe intelectuali. Oare de ce George Astaloș, un poet și dramaturg mult mai cunoscut în Franța decît în România, și-o fi intitulat o carte de amintiri *Fie pîinea cît de rea, tot mai bine-i la Paris?* Din răutate, firește!

N-are rost să ne ascundem după degete: noi, românii, ca și alte popoare din estul Europei, suferim de un complex de inferioritate față de frații noștri mai civilizați din Occident. Noi sîntem balcanici, ei au construit catedrale. Noi ne-am vrea europeni, ei trebuie să ne aprobe europenitatea. Noi avem WC-uri slinoase, aurolaci, țigani și cerșetori, ei – toalete parfumate, legalizarea drogurilor, drepturi ale (rr)omului și asistență socială. Asemenea insului ce stă în curent pe coridorul unui tren aglomerat și privește cu invidie la fericiții care au prins un loc în compartiment, simțim că e nedrept să fie așa, dar în același timp privim cu ochi vulturesc ca nu cumva vreun alt nedreptățit să ocupe înaintea noastră primul loc liber. Îi admirăm pe nemți și îi ironizăm pe bulgari, care – la rîndul lor – îi admiră pe nemți și îi disprețuiesc pe români. Din astfel de frustrări se naște naționalismul populist, care încearcă să ne convingă că locul de pe coridor e cel mai bun și cel mai vechi, că acolo, pe holul rece, e adevărata Europă și că frustrații sînt de fapt privilegiați, doar că nu-și dau seama. Mai interesanți sînt cei care încearcă să ne convingă că și coridorul, un loc urît de toți călătorii, este în realitate tot în compartiment sau că important e trenul, care ne duce pe toți în aceeași direcție. În fine, interesanți sînt și cei care, din confortul compartimentului încălzit, ne asigură că în curînd se va face loc și pentru noi, doar

europeni sîntem cu toții. Doar că unii sînt mai europeni decît alții.

Sincer, aș vrea să văd o Europă unită, un spațiu imens de veche civilizație, în care fiecare locuitor să poată circula liber, să se oprească unde vrea, să doarmă unde vrea, să muncească unde vrea (sau unde găsește), fără să se uite de sus sau de jos la europeanul de lîngă el. Există însă cîteva aspecte care, fără a compromite generoasa idee de uniune europeană, îmi sună teribil de fals. Am asistat – oricum s-ar masca faptul în sine în limbaj diplomatic – la conturarea unui „nucleu tare“, eurocentric, al U.E., menit să ia decizii în numele unei organizații cu caracter federalist și să impună măsuri și direcții de dezvoltare în rîndul unor state europereferice. Astfel, modul în care decurge procesul de integrare, deși logic, nu mi se pare și democratic.

Aici nu mai e neapărat vorba de ruptura istorică dintre cele două forme de creștinism sau civilizație. Nu cred că selecția criteriilor de ierarhizare a unei Europe unite merge în istorie cu mai mult de o sută de ani în urmă. De aceea privesc cu amuzament argumentele privitoare la latinitatea sau creștinismul românilor (de exemplu), care nu au nici o valoare. Falia istorică pe care s-a construit Europa unită este una a secolului XX. Despre ea scrie un autor sloven, Aleš Debeljak, în volumul *În căutarea nefericirii*¹: „Lumea postcomunistă nu participă activ la debateri, adică este ruptă de posibilitatea de a influența substanțial rezultatul negocierilor în legătură cu identitatea economică, culturală și politică pe cale de a se naște în Europa secolului 21“. Dacă așa stau și vor mai sta lucrurile,

1. Editura Polirom, Iași, 2002.

există riscul osificării raporturilor între națiunile europene pe cadrele de acum: învățăceii mereu verificați la teme și profesorii convinși că soluțiile lor sînt mereu infailibile. De aici se naște – atît cît este – euroscepticismul balcanic.

Aș vrea să închei totuși cu două istorioare, legate de contactul meu direct – ca est-european – cu S.U.A., pe de o parte, și cu U.E., pe de altă parte. Odată ajuns în Statele Unite, toți americanii cu care intram în vorbă voiau să afle de unde vin (accentul mă trăda), iar cînd aflau, îi bușea un entuziasm pe care nu-l înțelegeam: „O, din România? Minunat!“ În alte cazuri îi auzeam vorbind, la fel de prietenos, cu alți imigranți: „Din China? Minunat! Din India? Minunat! Din Tanzania? Minunat!“ ș.a.m.d. Mi-a trebuit ceva vreme să-mi dau seama ce era așa de minunat: faptul că eram străini, iar acum trăiam alături de ei în America, proaspăt emigrați, luînd-o de la capăt, încercînd să ne făurim un destin, așa cum făcuseră și strămoșii lor.

La întoarcerea în România, ajunși pe aeroportul din Amsterdam, am dat o raită prin oraș. Dar înainte de asta a trebuit să trecem pe la un birou vamal, unde vameșul ne-a privit lung pașapoartele românești. Ne-a ținut ceva timp, iar eu și Alina, ajunși în spațiul Schengen, am uitat de degajarea din Statele Unite și am redescoperit atitudinea ușor umilă și speriată a esticului scăpat din țarcul balcanic. Omul și-a chemat un coleg, i-a spus ceva cu „Rumänien“ în coadă, s-au mai uitat o dată la pașapoarte și au rîs – mi s-a părut – ușor batjocoritor. Dar am trecut... uff!

Probabil că în raportul ciudat și întortocheat pe care îl întreține românul cu S.U.A., pe de o parte, și cu U.E., pe de altă parte, cam aici se